

جریدہ علیہ

مشیتِ جلیلہ اسلامیکہ جریده رسمیه میر

غره رمضان المبارک سنہ ۱۳۳۸

پنجنی سنہ

اون بش کونده بر نشر اولنور

عدد ۶۰

دینی موعظه‌لر

دارالمعلمین ، طلبه‌نک حسیات و تربیه دینه‌سنی تقویه ایچون موعظه دینه ایراد ایدیلک اوزره دارالحکمه الاسلامیه مراجعت ایتش و هیئت مشارالیه اعضاسندن مدرس از میری اسماعیل حق بک افندی اون بش کونده بر موعظه اعطاسنی قبول و ۸ کانون اول بازار ایرتسی کوندن اعتباراً مباشرت آبله مشدر .

ایلک موعظه‌نک خلاصه‌سی :

دینک صوڭ زمانلرده مع‌الاسف که‌وشه‌دیکفی کورییورز . شه‌سز بونک سببی جهل ، عدم و قو قدر . اگر دینک محض عقل ، محض حکمت ، محض علم اولدینی بیلنه‌جک ، صفوت اصلیه‌سی ادراک ایدیله‌جک اولسه ایدی بویه خطایه دوشولمزدی .

دین ایله علوم مثبتہ قطعياً متعارض دکدر . چونکه ذاتاً ساحه‌لری آیریدر . قرآن کریمک اعتقاد خصوصنده امر ایتدیکی ، خبر و یردیکی مواد باشلیجه توحیددر . قرآن کریمده علوم طبیعییه هاند بعض تعییرات و معلومات بولماسی بر عقیده تقریر ایتک ایچون دکدر ، قرآن عظیم‌الشانک تعلیم ایتدیکی احکام اصلیه‌ده مقصود بالذات اولان توحیددر .

دین خصوصنده ایلک مرشد «عقل» در . فقط عقلک یتیشه‌مه‌دیکی مسائل خصوصنده بی امداد و ارشاد ایدیور . دینک احکام اصلیه‌ده تملی استقلال فکر ، استقلال نظردر . نته‌کیم دین خصوصنده بزه‌الاول و احب اولان ، فرض اولان نظردر . بونظردن مقصد شو عالمه باقوب خالق کائناته انتقال ایتکدر . بناءً علیه علوم طبیعییه و مثبتہ‌نک دین نقطه نظرندن اهمیتی بویوکدر . چونکه حادثاتدن ، آثاردن مؤثره انتقاله وسیله اولور .

شوحالده دین ایله علم آره‌سنده هیچ بر وجهله منازعه و تضاد یوقدر . اسلام علمیه و عقلیه منافی اولسایدی اسلام اولماز ، دین اولمازدی . عقلک رد ایتدیکی قضایا دینده یوقدر . آنجق عقلک یتیشه‌مدیکی خصوصده دین عقله مرشد اولور . دینمیز ، دین مبین اسلام ادیان سائره کبی رؤسای دینه‌نک آرزو و تحکمنه تابع دکدر . نته‌کیم دینه دعوتده ضرب ، تهدید ، اجبار یوقدر . آنجق مامله‌دینی میدانه قویق کافیدر . بویه بر دین عقل طرفندن هیچ بر زمان رد اولنه‌ماز .

قرآن کریمده نظر حقنده بشیوره یاقین آیت کریمه واردر . « فانظروا إلح » . بونلرده

کوستریکه جناب حق بزه نظر حقنده کنیش بر سربستی بخش بیورمشدر . ایشته
دینی کور کورینه رد ایتک ناصل مضر ایسه کور کورینه قبول ایتکده او قادار مذمومدر .
یعنی دینده تقلید یوقدر . بلکه عقل و حکمت واردر . استدلال واردر .

بوندن دولانی دینک دائما ایکی دشمنی واردر :
برنجیسی مسلمان اولوبده علمک علمنده بولنان متعصیندر . بونلر صورتادینک دوستی
فقط حد ذاتده بیلیمه رک علمداریدرلر . چونکه دینه قارشی جلب نفرت ایتدیرلر .
ایکنجی فرقه کور کورینه مسلمانلغک علمنده بولنانلردر .

او حالده مسلمانلغک حقیقی دوستی ؛ برهانه ، دلیلله استنادایدن موحدین دردلیلسنر هیچ
برشیئی دین اسلام قبول ایتمز . آیات کریمه تدقیق ایدیله جک اولورسه بو خصوص تماماً
ثابت اولور . بر یرده بیوریلیورکه « سنر هیچ بر برهان اولمقسزین جدلده بولونمایکیز ! »
ینه دیگر بر یرده « سنر حقک ظهورندن صکره محالدهده بولونمایکیز » بیوریلیور .
دینک که حق ابطال ایچون باطله مراجعتی منع ایدیور . دینمز تقلیدی بر دین دکادر ؛ عقلی ،
دوشونجهئی سلب ایتمز ؛ افکاری رؤسای دینه نك افکارینه تابع و محکوم قیلماز . بلکه
فکره ، عقله ، نظره استقلال تام ویرر ، البته بویه بر دین حکیمانه بر دیندر . حکما
بویه بر دینی ناصل قبول ایتمز که عقلانک آرادینی حریت انظار دینک اساسنده واردر .
کذلک ناصل قبول ایتمز که حکمانک ایسته دینکی حق ، دینک اساسیدر .

دین لکه دن اول انسانلرک عقلی مقیددی . دین او قیدی قالدیرمشدر . حق قرآن کریم
ایلك نظم جلیلنده « سنر اولنره مسلط و متحکم دکلسک ! » بیورمش ، تمامیله
افکار بشریهنی قیددن قورتارمشدر .

قرآن کریمک اعتقاداته تعلق ایدن موادی توحیددن عبارت اولدینی حالده اجتماعیه
دائر اولان جهتلری متافع عمومیه ، منافع جسمانیه و روحانییه افاده ایدر . حق عبادتده بیله
منافع عباد واردر . فقه جهتی تدقیق ایدیله جک اولورسه کوریلیورکه دین مبین آنحق بش شی
محافظه بیوربور :

« ۱ » دینی ، « ۲ » عقلی « ۳ » نفسی ، « ۴ » مالی « ۵ » نسبی محافظه در .
بوتون احکام فقهیه بو بش اساسی محافظه صورتیله خلاصه اولنه بیلیر . منافع عبادی .
محافظه ایتمین بر حکم فقهی یوقدر .

احکام اخلاقیه کلمه او نلرده تنزیه وجدانی آمردر .
 اعتقاد یانده استقلال فکر موجود اولدینی کی معاملاتده استقلال اراده مشروط
 و جاریدر . اراده بشر رؤسانک اراده سی آلتنده مقهور دکلدرد .
 بو خصوصده فرق اسلامیه نك حصولی آنجق نقاط نظر اختلافندرد . بوده کوستر که
 دیمزده استقلال افکار واردر . متکلمینک ، فلاسفه نك ، متصوفه نك ، اثنونک ، حق باطنیونک
 طرز تلقینلرنده کی باشقه لئی ترویج ایدن حال افکارده کی استقلالدر .
 دینک اخباره تعلق ایدن جهتلرنده برده یوم آخره اعتقاد واردر . یوم آخره اعتقادک
 اشکالی مختلفدر . فقط بتون اهل اسلام غندنده محقق اولان جهت بر مسئولیت احرانک
 بولماسیدر . اگر بودنیاده تماماً عدالت اجرا ایدیه بیلسیدی یوم آخره احتیاج حاصل اولمازدی .
 احکام جهته کلمه اساس آنجق عدالت و محافظه حق عباددر . یونده شبهه یوق .
 اخبار خصوصده طرز تلقینک آریلغندن دولای ناصل مختلف مذاهب حاصل اولمشسه
 بورادهده طرز تطبیق اعتباریه اختلاف حاصل اولور . لکن عدالت اساسنده ذره قادار تردد
 یوقدر . وعدالت یالکیز مسامله حقیقه دکل ، بوتون افراد بشر خصوصده سیاندر .
 اخلاقده اساس نصیحتدر . نصیحت خیر خواهلر معنانه کلیر . نته کیم بر حدیث
 شریفده « دین نصیحتدر » بیورلشدرد که « دین اسلام خیر خواهلقدرد » دیمک اولور .
 « من غشنا فلیس منا » حدیث شریفده « بزى الدانان بزدر دکلدرد » بیوریلور .
 کوریلور که بر مسلمان بر غیر مسلمه قارشیده بهمه حال خیر خواه اولاجقدر .
 عجبا بویه بر دینک قصوری نرسندهدر ؟ بن اویه آکلایورم که اصل قصور بزده ، بزم
 یا کلش تلقیمزده ، ترس آکلایشمزدهدر . جناب حق طرفندن منزل اولان او امرده قصور تحریسنه
 امکان یوقسهده بویه اولما دینی فرض و تخمین اولنسهده قصور آراسه قینه هیچ بر قصور بولا میورز .
 مادام که دینک اساسی استقلال افکار واستقلال اراده اوزرینه مستنددر . شو حالده
 سز لری اک اوافق شبهه القا ایدن بوتون مسائل حقیقه قونوشه بیلیرز . بناء علیه هیچ
 برتردهد قایلیمیهرق ایسته دیککزی صورابیلیرسکنز .

ایکنجی موعظه نك خلاصه سی

دین نظرنده عقل مردود دکلدرد . عقل مبنا ، نقل مبنیدر . جناب حقه ، جناب

پیغمبره ویوم آخرته ایمان عقل ایله اثبات اولنور . توحید ؛ مطالب نقلیه دن دکل ، مطالب عقلیه دندر . كذلك رسوله ایمان نقل ایله دکل ، عقل ایله اثبات اولنور حیات باقیه یه ، محکمه کبری یه کلنجه بونک وقوعی نقله ، فقط امکانی عقله مستنددر . یوم آخرتک وقوعندن اول عقلک تماماً بیلمه سنه و اثبات ایتمه سنه امکان یوق . مستقل نقلک بولوندیغی یرلر عقلک اثبات ویا انکار ایدمه یوب توقف ایله دیکی محللردر .

دینزده اساس ؛ عقل و نقلک توافقدر . بونلر آراسنده تضاد وزاع یوقدر .

علمامن اودرجه ایلری کیده رلرکه « عقل ایله نقل متعارض ، اولسه عقل اول ، نقل مؤلدر » دیرلر . بوندن دولای انیا محالات عقلی بیلدرمز لر آنجق بحیرات عقلی بیلدرلر . عقل بعض احکامی انیانک تبلیغندن اول آکلایماز .

شریعت ؛ عقلی تقلیددن ، تقیددن قوتارمش ، سلطنته اعاده ایتشددر .

احکام اسلامییه تدقیق ایدمه جک اولسه آندد عقلک خواصی بولورز . نظم جلیل ؛ تفکری ، نظری و تدبری امر ایددر . قرآن یالکز قرأت و ختم ایچون دکلدر . دها اولکی ادیان یالکز قرأتی تجویز ایدره لر و احکامی آکلامغه مساعدده ایتزلردی . قرآن کریم بو حالی ذم ایتدی : « اونلر یالکز او قوماسنی بیلرلر . » بیوردی . اگر بز قرآن کریمی یالکز او قومق ایچون ائزده بولندیررسق بوزمه لایق اولورز .

کتاب کریمده تدبر آیتلری بولندیغی کبی استنباط آیتلری ده واردر . تکمیل مصالح اعلک اساسلری محتویدر . شو حالده تفسیری هر هانکی لسانده اولورسه اولسون جائزدر . ترجمه سی بیله جائزدر اولورکه حاوی بولوندیغی معانی افاده ایدیه بیلسین . حق بعض علما « برکیمسه فاتحه یی بیلمه سه و دیلی دو نمه سه ده نمازده معناسنی کندی دلیلله او قوسه صحیح اولور » دیرلر .

امام اعظم ابوحنیفه ایلك اجتهادنده دها ایلری کیتمشدی . کرک عاجز ، کرک قادر اولسون برکیمسه فاتحه یی فارسی لسانه یعنی بشقه برلسانه ترجمه ایدوب او قوسه نمازی صحیح اولور دیمشدی . بالاخره بو اجتهاددن رجوع ایتدیکی روایت اولنیور .

غریبدرکه آنجق دین ضعیفله دیکی زمانده درکه تقیدات ظهور ایتشددر . اجتهاد خصوصنده کی خطا لارک معذور اولماسی ده تفکر و نظرک نه قدار ترویج ایلدیکنی کوسترر .

الویر که شرائط اجتہادی حائز اولسون. عبری کبی بعض علما اساساً تده، احکام اصلیه دخی اجتہاد خطاسنی معذور کورییور. مثلاً نبوت وبعث مسئله لرنده. دینده آنجق عقل مدار تکلیفدر. «لادین لمن لاعقل له» قول حکمتآلی بونی کوستریر بوندن دولاییدر که ادیان سائرده کی خطابات بزم دینمزدہ کنندن باشقہدر. بزم دینمزدہ خطابات؛ دائماً عقلہ قارشیدر. عقلی تفکرہ، اسباب و نتایج آرمندہ کی مناسباتی تدقیقہ دعوت ایدرہ.

دین اسلام خالق، معبود بردر دیر. عباداتی ذکر باری ایچون مشروط عدایدہر. عبادتدن مقصود بالذات اشکال مخصوصہ دکل، ذکر خالقدر، تعظیم باریدر. دین اسلام؛ انسانلرک هر برینه برتورلو خطابده بولنمشدر. قرآن کریمده ظاهرآ بر برینه مبین ظن اولنان فقط حقیقتده آیری مخاطبلرہ راجع اولان خطابلر واردر. ازجمله جباریه قارشی باشقہ لسان قوللانیلیور، «عزت اللہک، سلطنت اللہک، اہ دیله دیکنہ یاپار.» بیوریور. کذالک جباریه قارشی یوم آخرتده اکاون کندیلرینک حساسی کوریلہ جکی اخطار ایدلمشدر. بوکا ممائل شدید خطابلر واردر که هپ جباریه، حقوق بشری پامال ایدنلرہ قارشی ایرادیورلمشدر. بو خطابلر میانندہ سفیلرہ و ثروت ایلہ مغرور اولانلرہ قارشی «مال دنیا فانیدر، مال آخرت باقیدر» بیوریلشدر حالبو که دیگر بریرده «مال زینت حیاتدر طیباتدن استفاده ایدک» امر جلیلی واردر. بریردهده «کنز» آیت کریمہ سی وار. بو آیت کریمہ ادخار ایدہ نلری، ذکاتی ویریلہ یین مالی ذم ایدہر.

کورلیو که دنیالر قدر ثروت دخی شریعتہ منافی دکلدر آنجق مشروع اولیان، حق ویرلہ یین مال مذمومدر. شریعت؛ طرق مشروعه ایلہ قازانمی امر ایدہر، حفظ مال ایچون امرلری، قانونلری واردر. اهل شر که قارشوده شو خطابده بولنیور: پترستلسکی براقیک، او هامدن اوزاق اولیک، معبود بالحقہ دونیک.

اهل کتابہ، نصارا و یهودیہ قارشی «ای اهل کتاب؛ آرا منزده بزم قبول ایتدیکمز برکله وادر اوده بر معبوده اینامق و عبادت ایتکدر» بیوریلیور. بونک کبی معنیدنه قارشی شو خطابلری واردر: سوزیکز طوغری ایسه برهان کتیریکز، تفرقه یه دوشمیکز.

بنابرین اهل کتابه ، اهل عناده ، جباریه ، سفهایه قارشى خطا بلرى باشقه در .
مسلمانلق يالکمز روحانى ويا يالکمز جسمانى بر دين دکلدرد . بلکه هر ايکيسى ده
تطمین ايدن انسانى بر ديندر . اسلاميت انسانيت کبرادر . دين اسلام حق و حقيقى
روحك مابه القوامى عد ايدرد . باطلى قبول ايتمز . ظنى قبول ايتمز . حق ؛ يقين ايستر .
ديمز روحى او هام و رذائلدن تظهير و حقيقت و فضيلتله تزئين ايلر .
جسمه کنگجه ؛ دين احتياج بدنئى تماماً تقويه ايدرد . علم ابدانى ، علم اديانه
ترجيح ايلر . بر انسان بدنئى ضررينه روحه اهميت ويرب فضله عبادت ايتسه نظر
شريعتده مرغوب دکلدرد . محابدن بعضيسى فرط عبادتده بولنوردى . فخر کائنات آنلرى
منع ايتديلر و اونلره « بن پيغمبر ايکن حوايج حياتيه مى ياپارم سزده اويله ياپيکمز » ديه امر
بيورديلر .

خلاصه بر چوق احکام اسلاميه دن فايده بدنئى محافظدرد . اوندن دولايى بدنه بنائى الهى
ديرلر . واونى افنا ايدنلره اک بويوک جزايى ويررلر .
ييمک ، ايجمک خصوصنده ، لباس وسکنا خصوصنده ، اويقو و حضور خصوصنده
عقل و علمه معارض هيچ بر قيدى يوقدر . ايشته دين اسلام محض روحانى ويا محض
جسمانى دکل ، بلکه هرايکى جهق شامل انسانى بر ديندر .

